

פרק רביעי: 'מי שאמר' (דפים: כח-ל)

סיכומי שיטות

'האב מדיר את בנו בניזיר' – האם ההלכה מוסכמת על הכל? ; הזרת הבן מרחם
 אף כי במשנה (כאן ובספ"ג דסוטה) מובאת הלכה זו בסתם, ללא חולק, בתוספתא בעדיות (ריש פ"ב) מובאת מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל אם האב מדיר את בנו בניזיר אם לאו. וזה אחד מן הדברים מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל, שלדעת בית שמאי אין ביד האב להזיר בנו (כך היא הגרסא המובאת בירושלמי כאן. וכ"ה בתוספתא הוצ' צוקרמנדל. ואמנם לפנינו הגרסא שלב"ה אין מדיר).

(הר"י ענגיל בגליוני הש"ס' הקשה מכאן על מה שכתב הרמב"ם בהקדמת פירושו למשנה, שלעולם אין מחלוקת בדבר שהוא 'הלכה למשה מסיני', והלוא לדעת רבי יוחנן הדרת האב את בנו היא הלכה למשה מסיני, ואף על פי כן נחלקו בה ב"ש וב"ה? ולוא דמספיקא הייתי מפרש את דברי הירושלמי כאן, לאחר שהביאו את התוספתא הנ"ל: 'תני בניזירי מרחם' (שפירש הקה"ע 'מרחם' – שם חכם, ובפ"מ פ' דקאי על ההמשך), שמפרש שמחלוקת ב"ש וב"ה אינה אלא בהדרת האב את בנו מרחם. ולא על בן שנולד. ולפי"ז סרה התמיהה הנ"ל.

ועל כל פנים משמע בירושלמי (הנ"ל. וכן בפ"ז סוף ה"א) שהאב מזיר את בנו מרחם, ומדובר בפשטות שמקבל את הניזירות עוד טרם נולד. ויש להסתפק אם חלה הניזירות על העובר, או שמא אינה חלה אלא כשיצא לאויר העולם. וכבר הסתפק בכך בעל 'מנחת חינוך' (שסח ב'קומץ מנחה) אם אפשר להזיר עובר, כשם שהקדש או קידושין יכולים לחול על עוברין – 'וכעת לא מצאתי גילוי לזה'. ולכאורה נראה להוכיח מן הירושלמי שחלה הניזירות, שאם לא כן, כיצד היה יכול להזיר את בנו לכשיולד, הלא עתה לא שייך בו ניזירות, וכדבר שלא בא לעולם הוא, כשם שאי אפשר להזיר את הבן, (או את העובר), טרם שנוצר. כמו שנראה פשוט בדברי הרד"ק (שמואל-א א, יא). ומוכח שגם בתור עובר שייך להתפש בו ניזירות. ואפשר לפי"ז שאסור לאשה לשתות יין, אם 'עובר ירך אמו', (כמו שנראה לכאורה שאם היה הדין באומר 'ידי ניזרה' שיש ממש בדבריו (ע' לעיל כא), היה אסור בשתיית יין, כיון שנתפסה ניזירות על חלק מגופו), וכאזהרת המלאך לאשת מנוח, כי ניזיר אלקים הוא מן הבטן. וצ"ע בכוננת התוס' לעיל (ד: ד"ה שמשון) 'שיזירנו לכש יולד'.

דיני הניזירות ואיסור 'לא יחל דברו'

כתב הרמב"ם (ב"ד) שחייב האב לנהוג בו כל דקדוקי ניזירות, ואם נטמא – מביא קרבן טומאה. (אפשר שבא להוציא, שלא נאמר שיש כאן סוג חדש של ניזירות מהלכה למשה מסיני, ואין בה את הלאוין והמצוות שיש בפרשת הניזיר שבתורה, לא כי, אלא ההלכה חידשה רק בנוגע לקבלת הניזירות, ששייך שאב יקבל עובר בנו, אך הניזירות עצמה הרי היא ככל דיניה ודקדוקיה שנאמרו בפרשת הניזיר).

ובשם הגרי"ז מבריסק כתבו (בכתבים עמ"ס ניזיר), לדייק מדברי הרמב"ם, שאם כי עצם איסורי הניזיר חלים על הבן (אף כי קטן הוא ואינו בר ענשין), איסור 'לא יחל דברו' מוטל על האב. וכן כתבו בשו"ת 'אחיעזר' (ח"ב כ, ב) ובשו"ת דובב מישרים (ח"א מא). אלא שהם קישרו הדבר עם שיטת הרמב"ם שהמדיר עובר בבל יחל ולא המודר. אולם לפי הר"ן (נדרים טו) שהמודר עובר, אף כאן עובר הבן).

שאלה על ניזירות זו

ה'משנה למלך' (הל' ניזירות ב, יג) הסתפק כמה ספקות בענין שאלה על ניזירות הבן, מי נשאל לחכם, האב שהדיר, או הבן הניזיר, ואם תמצוי לומר שהבן יכול להשאל, האם גם בעודו מופלא הסמוך לאיש יכול להשאל, או שמא אין שאלה אלא בגדול. והביא מרש"י במסכת מכות (כב.). שאין הבן יכול להשאל אלא האב. וטעמו, כיון שהוא זה שהדיר. ואפילו שדרושה גם הסכמתו של הבן, אין זה נדרו אלא נדר האב.

הדיר את בנו והגדיל הבן

נחלקו הראשונים (ע' תוס' כאן ולהלן ל במפרש ובתוס'; רש"י מכות כב; פי' רע"ב ותוספות יום טוב – ספ"ג דסוטה; משל"מ ב,טו), כשהבן גדל והביא סימנים, אם נזירות שהזירו אביו התבטלה מאלוהים אם לאו. ואף כשהזירו סמוך לגדלותו, ולא היו שלשים יום עד שהגדיל, חלה הנזירות על פחות (כאשה שהפר לה בעלה תוך ל'), כיון שבעת הקבלה, לא היה ברור שיביא סימני גדלות תוך שלשים יום (קרא אורה).

המדיר את בנו ב'נזירות שמשון'

אין חילוק בין נזירות רגילה ל'נזירות שמשון' לענין זה, ויכול האב להדיר את בנו בנזירות זו. אלא שלפי שיטת הראשונים שכשהבן גדל, בטלה הנזירות, אף אותה 'נזירות שמשון' תבטל כשיגדיל. (מנחת חינוך ססה, יד. וכתב כן מסברה ולא הוכיח. וע' ברד"ק שמואל-א, א, יא. ואמנם מבואר הדבר בירושלמי (נזיר ז, א) לפי פירוש הפני משה. ואולם ב'אחייעזר' (ח"ב כ, א) פירש באופן אחר דברי הירושלמי, ולשיטתו אין ראייה מפורשת שמועילה נזירות שמשון. אך יש להוכיח כן מה'סלקא דעתין' לעיל ד: 'שמשון לאו נזיר הוא' ובמפרש ותוס' שם.

ובמש"כ המנ"ח שלהתוס' הנזירות תבטל, באחייעזר (שם סעיף ג) צידד שאף התוס' מודים במדירו מרחם, שהרי הוא נזיר לעולם, כשמואל הרמתי. וע' בשו"ת דובב מירשים ח"א מא).

אימתי מועילה המחאה

כתבו התוספות שגילוח או מחאה אינם מועילים אלא מיד כששמע, הבן או הקרובים, אך אם שמע ושתק, וקל וחומר כשהסכים בפירוש להתחיל נזירותו, שוב אין מחאה מועילה (וכדוגמת דין גר קטן שהטבילוהו על דעת בית דין, שאמרו בכתובות יא. אם הגדיל שעה אחת ולא מיחה, שוב אינו יכול למחות). וכן משמע מהרמב"ם. (בפירוש המשנה. ובכס"מ (הל' נזירות ב, יד) הסתפק בדעת הרמב"ם, ולא הביא מפירושו למשנה, כאשר העיר בקרא אורה).

(ואין להקשות לפי"ז כיצד ייתכן שהבהמה מופרשת כבר, אם אביו הפרישו משלו, מדוע לא נאמר כאן כמו בבעל, שלא הפריש אלא על דעת שיצטרך לה לבסוף – ע' קרא אורה וקהלות יעקב (טו) שעמדו על כך, ובמש"כ בפ"י ארוי הלבנון.

ואין להוכיח מדברי המפרש שלא כשיטת התוס'. שאפשר שמש"כ 'תוך הנזירות' 'אפילו ביום אחרון' היינו באופן שלא ידע מן הנזירות, וכפי הצד שבתוספות שהנזירות מתחילה מיד, גם אם אין הבן יודע על כך).

וענינה של מחאה זו, מובא בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל להוכיח (בכתבים, לעיל כד:), שאינה עוקרת את הנזירות למפרע כאילו לא היתה כלל, שאם היה כן, היו הקרבנות יוצאים לחולין. אלא מבטלת את הנזירות מכאן ולהבא. וגם דייק כן מדברי התוספתא.

מחאת הקרובים

כתב בספר 'מנחת חינוך' (ססה): מחאת קרובים אינה מועילה אם קדמה לה הסכמת הבן או שתיקתו. ואימתי מועילה מחאתם? אם מחו הם מתחילה, קודם שהבן שמע, כי אז בטלה מיד הנזירות, ושוב לא תועיל הסכמת הבן כשישמע.

שמעו הקרובים ושתקו והסכימו, מועילה מחאת הבן כשישמע. (ע' קרא אורה).

זכות המחאה ניתנת לכלל הקרובים. שמע אחד מן הקרובים והסכים, הוא עצמו כבר לא יכול למחות, אך קרובים אחרים שעדיין לא הסכימו, מוחים. עד כאן מהמנ"ח. וב'קרא אורה' צידד לפרש ספק שנסתפקו בירושלמי, אם מחאת קרוב יחיד מועילה או 'קרובים' דוקא. וצידד גם לפרש בדרך אחרת.

מיהו 'קרוב'?

ה'מנחת חינוך' (שם) כתב שאפילו 'קרוב כל דהו' מועילה מחמתו. ובעל 'שיירי הקרבן' על הירושלמי (רבי דוד מירל'ש פרנקל, ראב"ד ברלין. נפטר בכ"ב סיון תקכ"ב) כתב שנראה מצד הסברה, שרק קרוב כזה הפסול להעיד, נחשב קרוב לענין זה. (ובפירושו 'קרבן העדה' כתב שזהו ספק הירושלמי 'קרוב מהו שימחה'. ופשטות הדברים לכאורה מורים כפירוש הפ"מ שם).

הערות ובאורים בפשט

(כח.) רבי עקיבא אומר: אפילו נשחטה עליה אחת מכל הבהמות אינו יכול להפר' – טעמו מבואר בגמרא, משום 'הפסד קדשים', שעל ידי הפרתו ייפסל הקרבן ויבוא לידי שריפה. והסתפקו בתוספות אם פירוש 'אינו יכול' שבדברי רבי עקיבא, שאסור לו להפר, או שמא אף אם הפר אינו מופר, ש'יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה'. בחידושי רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק צידד, שכיון שהפרת הבעל מועילה משום ש'כל הנודרת – על דעת בעלה היא נודרת' (כמו שאמרו בפרק 'נערה המאורסה'), באופן שבהפרתו עובר הוא על דברי חכמים, אין דעתה על הפרה שכזו, ושוב אין ההפרה מועילה מצד דין תורה. (ולפי משמעות דבריו, מפרש כן בכוננת התוס', ע"ש. ובוה סרה תמיהת הגרעק"א, הלוא עקירת 'קום ועשה' יש כאן, שכשאמרו חכמים 'אינו מופר', זורקים את דם הקרבן. ומהו זה שכתבו התוס' שאין כאן כי אם עקירה ב'שב ואל תעשה').

(כח:) 'ותנא קמא אמר לך, אפשר בפאה נכרית. ורבי מאיר – אידי דזוהמא, לא ניחא ליה' – מסתבר, שאף חכמים אינם חולקים אלא בכגון משנתנו, שאינה מגולחת אלא לזמן מועט, עד שיגדלו השערות, וגם משום הפסד קדשים. אך גילוח לזמן מרובה, ודאי מודים שניווול הוא לה, ואפילו שאפשר בפאה נכרית. וכמו שמצאנו באשת יפת תאר שמגלחת ראשה לניווול (ע' יבמות מב ובפ"ה הרמב"ן – תצא). ולא מסתבר שחולקים מן הקצה אל הקצה, שלשיטתם אין זה ניוול כלל. ולפי זה, אשה שנשבעה לגלח ראשה, גם לשיטת חכמים יכול הבעל להפר, כשאר דברים שבינו לבינה. וממילא נשמע, שאם הבעל מקפיד על כך, אסור לאשה לגלח. ואפילו אם מנהג הנשים בבית אביה לגלח שערותיהן, שכיון שבאה לרשות בעלה, נוהגת היא כמנהגיו. (אגרות משה אה"ע ח"א נט. וע"ש באה"ע ח"ד לבי, וביו"ד ח"א פ. וע"ע בשו"ת אור שמח (טו) לענין קידושי טעות לאשה חסרת שיניים או שנשרו שערות ראשה).

(מש"כ באג"מ 'הפסד קדשים' – לא הבנתי, דאף לאחר זריקה דליכא הפסד קדשים, אינו מפר לחכמים).

(כט.) 'הא קעביד הקפה? – קסבר הקפת כל הראש מדרבנן' ... – הרשב"א (בתשובה תז בח"א) נשאל אם הנזיר מוזהר על תספורת זקנו, והשיב שמסתבר שאין איסור אלא בשער הראש ולא הזקן, לפי שאין מוזכר בכל הפרשה אלא שער הראש בלבד. ואף הוכיח כן מסוגיתנו, שמקשה מהקפת הראש ומתרץ שאינו אלא מדרבנן, והרי קשה גם מלאו דאורייתא של השחתת הזקן, כיצד חינוך דרבנן ידחה איסור זה, מי לא עסקינן גם במקרה שהביא זקן מיד עם הבאת סימני גדלות? מוכח מכאן, כותב הרשב"א, שאין הזקן כלול בתגלחת הנזיר. (נקט כדבר פשוט, אף ללא צורך להסבר מפורש, שמה שאין תגלחת הזקן מצוה, ממילא אין הזקן בכלל איסור גילוח, דהא בהא תליא. עוד יש להעיר, שכנראה שיטת הרשב"א שאין הנזירות מתבטלת כשהגדיל. כי לפי אותן שיטות שמתבטלת מאליה, לא מדובר כלל בהגדיל ובהביא זקן. אגב, כבר תמהו על מש"כ בפי' בעל הטורים עה"ת (ויקרא לג, יח) שהנזיר מגלח בכל מקום שער בגוף – ע' בספר 'קרית מלך' לגריח"ק שליט"א, הל' נזירות ת, ב; פי' ארוי הלבנון על תוס' בנויר מ. – הע' ריד).

(ל:) 'בעי רבא: בכור ופשוט מאי? ... ואם תימצוי לומר ירושה היא ולפום דשקיל מגלח, ובחולין הוא דאית ליה פי שנים אבל בהקדש לא, או דילמא כיון דקני ליה לגלוח לא

שנא – רבנו תם פירש 'בחולין' – שאמר לשון חולין, 'מעות אלו לנזירות', ללא שיוכיר קרבן. 'הקדש' – כשאמר הרי אלו לקרבנות נזירות. והרא"ש תמה על פירוש זה. ויש לפרש עומק דברי הגמרא בדרך זו: הנה הלכה היא כי מעות סתומים של נזיר שמת – יפלו לנדבה, ושאלו לעיל בגמרא (כה). והלא דמי חטאת מעורבין בהן? ואמר רבי יוחנן: הלכה היא בנזיר. ופרשו בתוס', שאם הפריש את המעות בלשון סתמית 'לנזירות', כיון שלא פירש כלל שמקדישן לכל הקרבנות שחייב, ויכול להביא בכלם רק עולה, אין דמי חטאת מעורבין בהם, ואף ללא ההלכה המיוחדת, דינם לנדבה. כל המדובר בגמרא כשהפריש 'לקרבנות נזירות', שחייב להביא באותן המעות גם את חטאתו.

עוד יש להקדים דברי הגמרא בבבא קמא (ק) ששאלו שם: 'אלא מעתה, חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין, דאדעתא דהכי (שתמות) לא אפרשה? – אמרי: חטאת שמתו בעליה הלכתא גמירי לה דלמיתה אזלא'. נמצאת אמר מעתה: לולא ההלכות שנאמרו למשה מסיני, היה דין מעות סתומין כך: אם הפריש בסתם 'לנזירות' – באים לנדבה (שאף לולא ההלכה כך דינם, כדברי התוס' הנזכרים). ואם הפריש 'לקרבנות הנזירות' – היו נעשים חולין (שלולא ההלכה שבאין לנדבה, היו מולכות לים המלח, שדמי חטאת מעורבין, ולולא ההלכה שחטאת למיתה, היה חולין, כמפורש בגמרא הנזכרת).

ועתה, שבאה הלכה שלישית, שהבן מגלח על קרבנות אביו ואין דינן לנדבה ולא למיתה, יש צד לדון שחזור הדין להיות כלולא אותן ההלכות. וזו הכוונה בגמרא: דוקא בחולין, היינו כשאמר 'לקרבנות נזירות' שדינן היה לחולין לולא ההלכות, חוזר הדין להיות כן, ונוטל בהן הבכור פי שנים ככל ירושת חולין. אבל להקדש, שאף ללא ההלכה, קדושות הן ודינן לנדבה, שמא לא נאמר בזה דין חלק כפול לבכור. (אור שמח הל' נחלות ב,א. וכתב 'זוה ישר מאד בכוננת הגמרא כס"ד. ובחידושיו כאן פירש בדרך אחרת, פשוטה יותר).

עזר מציון

ציונים, מראי מקום וראשי פרקים – לתוספת עיון)

(כה:) **'אפשר בפאה נכרית'** – מפורסמת היא המחלוקת בין הפוסקים אם מותר לאשה לצאת בפאה נכרית, או יש בזה משום איסור פרועת ראש, או משום מראית העין. וב'עין משפט' למד מכאן התר. וכבר דחו ראייתו זו, שאין מדובר כאן כלל ביוצאת לרשות הרבים, ושמה ברשותה או בחצרה איירי – ע' 'באר שבע' יח; שאלת יעבץ ח"א ט ו"ח ב ז ח. וכבר נו"ב בדבר גדולי הדורות, עד לדורנו אנו.

(כה:–כט) **'כדי לחנכו במצוות... ואין האשה חייבת לחנך את בנה... בנו אין בתו לא... אפילו נדרים נמי...'** – מבואר כאן שמצוות חינוך קיימת גם במצוות שאינן מוטלות חובה על האדם, כנזירות ונדרים. ואף שיש בהן אף צד עבירה – 'טוב אשר לא תדור', 'שציער עצמו מן היין וכו' – כיון שיש בהן גם מצוה, יש בהן ענין חינוך. וכבר דנו חכמים אחרונים בשאלה זו, בנוגע לדין חינוך במצוות קריעה ואבילות. – ע' מנחת חינוך רסד, ט; שו"ת כתב סופר יו"ד קעב. ובחידושי הנצי"ב כאן כתב לפי זה, שזה שאיתא כאן בגמרא שאין האשה חייבת בחינוך בנה, וגם אין חיוב חינוך בבת, דוקא בדומה לכאן, שאין המצוה מוטלת ומחויבת, בזה אינו חייב אלא האב לבנו, לא כן במצוות מחויבות – 'זוה פשוט. וגם במאירי כיוון לזה'. (וראה בתוספות ישנים – יומא פב. בראשונים כאן; קרן אורה, חת"ס, אורח מישור; רבנו מנוח הל' שביבת עשור ב; 'חקרי לב' או"ח ע).

ובדבר חיוב חינוך לאם, כבר נחלקו ראשונים ואחרונים בדבר – ראה בפירוט באנצ. תלמודית ערך 'חנך' – ב. ויש להוסיף על המצויין שם: משנ"ב שמג"ב; תרטז סק"ה; תרמ סק"ה (= הביא שתי השיטות ולא הכריע) (וע' משנ"ב רכה, ז); אבני נזר או"ח תפא; בית ישי לז ד"ה ויש ליישב (= חילק בין סוג חיוב חינוך שאינו על הקטן עצמו, כדהכא, שהאם פטורה, לבין חיוב חינוך שעל הקטן); שו"ת שבט הלוי ח"א סז (ח"ד עג).

והינך הבת – אף שתמצו כאן בגמרא אליבא דריש לקיש שאינו מצווה לחנכה, אין הלכה כן (או שלא אמרו כן אלא בניירות – וע' בראשונים כאן כמה סברות לחלק). – ע' במגן אברהם ושאר פוסקים ריש סימן שמג. (ואף ב'ערוך השלחן' שם הכריע לחייב. לעומת זה כתב במקום אחר (רטו, ב) שתינוקת, הואיל ואינה בת חינוך, אין עונין אחריה 'אמן' עד שתהא בת י"ב שנה. וצ"ע. וכבר העיר על כך הגר"ע יוסף שליט"א ב'ביע אומר' ח"ב סו"י ג); משך חכמה – בראשית יח, יט (=דוקא בניירות אמרו כאן בגמרא, ולא בשאר מצוות, וכדמשמע בפסוק 'למען אשר יצוה את בניו ואת בתו...'); אגרות משה (יו"ד ח"ב קיג) – (= פשוט שאין הלכה כריש לקיש, אלא כמו שהיה פשוט לגמרא מעיקרא, וכדמבואר בסוגיית חינוך לעיניו יום הכיפורים. ועוד, אף לתירוץ הגמרא אליבא דריש לקיש, הוא רק בחינוך למצוות, אבל ללמדה להאמין בה' ובתורתו ולהשמר מאיסורין, ודאי מחוייב. 'ופשוט לע"ד שאף בשכר מחוייב בין לבן ובין לבת' עד כאן מהאג"מ).

ובמה שהעירו כאן בתוספות על מה שאמרו 'קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו' והלא מוטל על האב אף לחנכו לעשות מצוה? וחילקו בין חינוך לקיום ועשיה ובין מניעת איסור – ע' ב'יוסף דעת' – יבמות, גליון כז – שיטות הראשונים בדבר, ומסקנת ההלכה. (וב'פרי יצחק' (ח"א ג) הוכיח משאלת הגמרא 'הא קאכיל נבלה', שאסור לתת איסור לקטן מדאורייתא, שאם לא כן מאי קושיא, יתן לכהן קטן לאכול, ופלפלו בזה רבות. וכבר חלקו גדולי האחרונים בשאלה זו, אם למסקנת הסוגיא ביבמות, אסור לספות לקטן איסורין מדאורייתא או שמא דוקא בדם ושקצים וטומאת כהנים אסור מה"ת).

(כט:) 'מאי שני איסורין, לאו איסור נבילה וחולין בעזרה' – מבואר כאן שאיסור דאורייתא של 'חולין בעזרה', קיים במליקה כמו בשחיטה. והקשו אחרונים על מה שכתב רש"י במסכת כריתות (כ:): שאין איסור 'חולין בעזרה' אלא בשחיטה ולא במליקה. ותרצו באופנים שונים – ע' שטמ"ק בכריתות ובמפרשים שם; שער המלך הל' שחיטה ב, ב; בית הלוי ח"א ב, יא; אחיעזר ח"ב ז (ומה שהקשה מטומאת מקדש וקדשיו באכילת העוף – ע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א מד); זכר יצחק ט, מ; כתבים המיוחסים להגר"ז.

לשון חכמים

'לא היו ימים מועטין עד...'

(כט:) 'מובטח אני בזה שמורה הלכה בישראל. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל' – ביטוי זה מופיע בכמה מקומות (ר' פסחים ג: גטין נח.). ולכאורה משמעות המילים מורים שעברו ימים מרובים 'לא... ימים מועטים', ואכן יש שפרשו שאכן עבר זמן רב עד שהורה הוראה, וציינו להראות כמה גדול היה כח הרב בראייתו את הגולד, שאף כי בעת המאורע לא היו בו סימנים המראים שהגיע להוראה, בטביעות עינו ידע הרב מה יקרהו בעתיד הרחוק. אך אין נראה פירוש זה, לפי שמצאנו אותו ביטוי לציון דבר צער וקללה – 'לא היו ימים מועטים עד שמת' (יומא יט:). '...עד שנכשל אותו תלמיד' (קידושין פא:), ולפיכך נראה שהביטוי 'ימים מועטין' מורה על משך זמן מנימלי שבדרך כלל יוצא אותו דבר אל הפועל. ובאו לומר שאותו תלמיד הגיע להוראה עוד לפני אותו 'מיעוט ימים' הרגיל. כאומר, לא היו אפילו אותם 'ימים מועטים' עד שהורה... (עיונים בדברי חו"ל ובלשונם לר"ח ארנטרוי ז"ל, עמ' לד)

'ככתבם וכלשונם'

'אמרו חכמי הנפשות: מאימתי מתחיל חינוך הבנים? משעה שעדיין לא באו לעולם. באורח החיים

של ההורים בינם לבין עצמם מתחיל חינוך הבנים שעתידים להוליד אחרי כן.
ורמז נאה מצאו לדבר זה, בדברי המלאך אל מנוח ואשתו שנתבשרו על לידת שמשון
בנם:

מנוח ואשתו שואלים למלאך (שופטים יג): 'מה יהיה משפט הנער ומעשהו?' והמלאך משיב להם:
'מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר' וגו' 'ויין ושכר אל תשת וכל טמאה אל תאכל' כי אם כה תעשו
– 'כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו'. (מתוך 'איש וביתו' פרק כה. וע"ע בענין זה: זהר
קדושים פ; אגרת הקדש לרמב"ן; עקידת יצחק – בראשית, ה; ראשית חכמה; של"ה שער האותיות ד; אור החיים ויקרא
יב; תניא ב; צדקת הצדיק קיב; ישראל קדושים ה ד"ה ויעאע"ה; מדות הראי"ה 'אמונה' א).
